

УРОК № 2

Тема: Географічні відомості про територію України в минулому. Дослідження Геродота, Г. Боплана, С. Рудницького. Сучасні географічні дослідження

Перші географічні відомості про територію нинішньої України збереглися ще з давніх часів у працях давньогрецьких істориків, географів і мандрівників – Геродота (V ст. до н. е.), Страбона (I ст. до н. е.), Птолемея (II ст.).

У VIII–VI ст. до н. е. на північних берегах Чорного моря виникли грецькі міста-колонії. Серед них Ольвія (з грецької – «щаслива») – тепер с. Парутине Миколаївської області; Пантікапей («рибний шлях») – нині м. Керч; Херсонес («півострів») – м. Севастополь; м. Феодосія («божі дари») та ін. Греки переселялися на наші землі через збільшення кількості населення на своїй батьківщині. Перші вітчизняні згадки про територію нашої держави є в літописах, княжих грамотах, літературних творах. У найдавнішому літописі «Повість минулих літ» автор вперше вживає назву «Русь» (852 р.).

У Київському й Галицько-Волинському літописах вживається назва «Україна» (вперше – 1187 р.). У них повідомляється про заснування давньоруських міст, спорудження замків, церков, заселення й освоєння нашими пращурами нових територій.

Після завоювання українських земель Литвою та Польщею географічні відомості про наші території містяться здебільшого в хроніках й урядових документах цих держав, а з розвитком Запорозької Січі – в козацьких літописах.

З початку 1630-х рр. на українських землях перебував французький військовий інженер і картограф Гійом Левассер де Боплан. Упродовж 17 років він мандрував Україною. Згодом Боплан опрацював зібраний на українських землях матеріал і видав книжку «Опис України» (уперше під такою назвою в 1660 р.). Цей твір викликав велике зацікавлення в Європі: він містив чимало інформації про історію, географію, культуру й побут українців. «Опис України» було перекладено англійською, німецькою, польською, російською мовами. Крім того, Гійом де Боплан створив докладні карти України.

Становлення української географії припадає на початок ХХ ст. Воно пов'язане передусім з іменем Степана Рудницького. Учений викладав географію у вищих навчальних закладах Львова і Харкова, Відня (Австрія) і Праги (Чехія). С. Рудницький першим комплексно описав територію України. У багатьох працях обґрунтував **необхідність створення незалежної Української держави**. Багато зробив С. Рудницький для викладання географії у школах: склав першу настінну карту України. Перші підручники з географії для школярів українською мовою створили Степан Рудницький («Коротка географія України», 1910 р.) та педагог Софія Русова («Початкова географія», 1911 р.). Праці та карти, створені ним, видавалися різними мовами. Життя видатного вченого обірвалося трагічно: **він був репресований і загинув у 1937 р.** на засланні.

У наш час географічні дослідження здійснюють вчені Інституту географії Національної академії наук України, університетів та інших установ країни. Із 1996 р. українські вчені проводять наукові дослідження в Антарктиді на українській антарктичній станції «Академік Вернадський».

ЗАВДАННЯ: Опрацюйте опорно-інформаційні схеми до теми.

Перші писемні згадки про природу українських земель ГЕРОДОТА (V ст. до н. е.)

Праця «Скіфія»:

- відомості про західні береги Чорного моря від гирла Дністра до протоки Босфор: рівнинна поверхня, холодний клімат, рослинність.
- характеристика великих скіфських річок: Дунай (Істр), Дніпро (Борисфен), Дністер (Тирас), Південний Буг (Гіпаніс).
- опис побуту кочового народу скіфів, що жив на території від Дунаю до Закавказзя.

Опис природи України у літописах Київської Русі. «Повість минулих літ» НЕСТОРА ЛІТОПИСЦЯ (XII ст.)

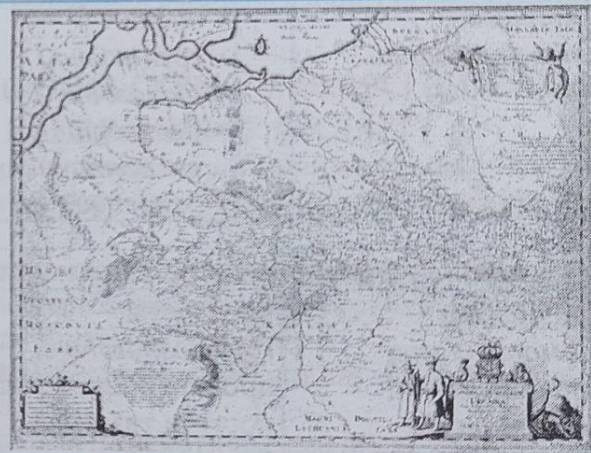
- вперше згадується назва «Україна»;
- переповідається легенда про заснування Києва;
- названі рівнини й гори, річки, озера, лісові масиви давньоруських земель;
- зазначаються кліматологічні та гідрологічні особливості земель;
- відомості про історію заселення окремих районів України;
- опис родовищ корисних копалин: болотних залізних руд, кам'яних будівельних матеріалів.

Дослідження Гійома Де БОПЛАНА – початок нової ери у вивченні України (XVII ст.)

Вперше познайомив з українськими землями науковців та широкий європейський загал;

- склав 23 карти України: генеральну карту України (1639 р.), топографічні карти (1650 р.), першу в історії карту Дніпра (1662 р.);
- книга «Опис України» (1651 р.): інформація про Дніпро та його пороги, клімат та фауну України, побут українців, життя українського селянства та інших станів, запорізьке козацтво, Крим та кримських татар.

Степан РУДНИЦЬКИЙ (1877-1937) – засновник національної географічної науки

- засновник української політичної, економічної, демографічної та військової географії, антропогеографії;
- заснував Українського науково-дослідного інституту географії і картографії у Харкові;
- автор понад 70 праць з географії і картографії: «Коротка географія України», «Україна: країна і народ», «Україна – наш рідний край»; кількох шкільних підручників з географії українською мовою;
- першим розробив географічні карти українською мовою;
- відстоював ідею українознавства, спрямовану на навчання та виховання особистості з високою національною, громадянською самосвідомістю.

Сучасні географічні дослідження

Інститут географії Національної академії наук України (з 1964 р.) та географічні факультети університетів. Основні напрямки досліджень:

• розвиток природи України та прогнозування її змін;• природні умови в Україні у минулі геологічні ери;• проблеми населення та економіки України;	• обґрунтування створення нових природоохоронних територій;• складання нових географічних карт та атласів, довідкових та науково-популярних видань;	• дослідження Антарктиди на полярній станції «Академік Вернадський».

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Коли з'явилися перші писемні згадки про територію України? Кому вони належать?
2. Що з географічних описів дійшло до нас із часів Київської Русі?
3. Розкажіть про роль Гійома де Боплана у вивченні українських земель.
4. У яких напрямках географічної науки прославився Степан Рудницький? Яка роль ученого у становленні української державності?
5. Підготуйте інформацію про інших учених-географів, які досліджували природу України.
6. Підготуйте повідомлення про роль українських науковців у вивченні природи світу.